PEDAGOGIK TADQIQOTLAR JURNALI
ISSN: 3060-4923 Impact Factor –7,212

INGLIZ TILI O'QITISH JARAYONIDA KASBIY RIVOJLANISH SOATINI SAMARALI TASHKIL ETISHDA RAQAMLI VA INTERAKTIV TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

Tirkasheva Aziza To‘lqin qizi

Abdulla Avloniy nomidagi pedagogik mahorat instituti magistratura talabasi

musurmonaaziza91@gmail.com

+998(90)491-15-05

Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20056018

Annotatsiya: Ushbu maqolada ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy rivojlanish soatlarini raqamli va interaktiv texnologiyalar yordamida samarali tashkil etish masalalari ilmiy jihatdan tahlil etiladi. Maqolada zamonaviy raqamli platformalar (LMS, video-dars vositalari, sun'iy intellekt asosidagi ilovalar), interaktiv metodlar hamda ularning o'quv jarayoniga ta'siri ko'rib chiqiladi. Nazariy asoslar, amaliy tavsiyalar va xalqaro tajriba sintezi orqali kasbiy rivojlanishni optimallashtirish yo'llari taqdim etiladi.

Kalit so'zlar: raqamli texnologiyalar, interaktiv o'qitish, kasbiy rivojlanish, ingliz tili ta'limi, LMS platformalar, ELT, sun'iy intellekt.

Kirish

Hozirgi kunda ta'lim tizimida raqamli transformatsiya kuchayib bormoqda. Ingliz tili o'qituvchilari uchun kasbiy rivojlanish soati (KRS) nafaqat yangi bilim olish, balki innovatsion pedagogik yondashuvlarni o'zlashtirish imkoniyatidir. Dunyo bo'ylab o'tkazilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, raqamli vositalarni KRS ga integratsiya qilgan o'qituvchilar o'z pedagogik samaradorliklarini sezilarli darajada oshirishga erishganlar (Darling-Hammond et al., 2017; Reimers & Schleicher, 2020).O'zbekiston Respublikasining "Ta'limni rivojlantirish" konsepsiyasi va xalqaro CEFR standartlari o'qituvchilardan doimiy kasbiy takomillashtirish va innovatsion pedagogikani qo'llashni talab etadi. Shu bois, mazkur maqola ingliz tili o'qituvchilari uchun KRS ni raqamli va interaktiv texnologiyalar orqali samarali tashkil etishning ilmiy-metodologik asoslarini yoritishga qaratilgan

Adabiyotlar sharhi

Raqamli texnologiyalar va o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishi mavzusida ko'plab xalqaro tadqiqotlar amalga oshirilgan. UNESCO (2019) hisobotiga ko'ra, texnologiya asosidagi professional development dasturlari o'qituvchilar samaradorligini o'rtacha 34% ga oshiradi. Mishra va Koehler (2006) tomonidan ishlab chiqilgan TPACK (Technological Pedagogical Content Knowledge) modeli hozirgi kunda o'qituvchilarning texnologik-pedagogik kompetentsiyasini o'lchashda keng qo'llanilmoqda.

Burns (2011) va Garet va boshqalar (2001) tadqiqotlari shuni isbotlaganki, samarali kasbiy rivojlanish quyidagi asosiy belgilar bilan xarakterlanadi: mazmuniy chuqurlik, faol ishtirok, hamkorlikdagi o'rganish va amaliyotga yo'nalganlik. Raqamli platformalar aynan mana shu mezonlarni bajarish imkonini beradi.

Xalqaro amaliyotda Google for Education, Microsoft Innovative Educator, British Council TeachingEnglish kabi platformalar ingliz tili o'qituvchilari uchun maxsus kasbiy rivojlanish resurslari taqdim etmoqda.

Metodologiya

Tadqiqot sifat va miqdoriy yondashuvlarni birlashtirgan aralash metodologiyaga asoslanadi. Ma'lumotlar quyidagi usullar orqali to'plangan:

• Adabiyotlar tahlili: 2015–2024-yillar oralig'ida chop etilgan 60+ xalqaro ilmiy maqola tahlil qilindi.

• Kuzatuv: 5 ta maktab va 2 ta universitetda ingliz tili o'qituvchilarining KRS mashg'ulotlari kuzatildi.

• So'rovnoma: 120 nafar o'qituvchi ishtirokida onlayn anketalar o'tkazildi (Likert shkalasi, 1–5).

• Tajriba sinovi: Nazorat va tajriba guruhlarida raqamli KRS modeli 3 oy davomida sinovdan o'tkazildi.

Olingan ma'lumotlar SPSS va NVivo dasturlari yordamida statistik va tematik tahlil usulida qayta ishlandi.

Raqamli va interaktiv texnologiyalar tasnifi

Ingliz tili o'qituvchilarining KRS uchun qo'llaniladigan raqamli vositalarni quyidagi asosiy kategoriyalarga bo'lish mumkin:

Texnologiya turi	Vositalar / Platformalar	Qo'llanilish sohasi
LMS platformalar	Moodle, Canvas, Google Classroom	Darsni boshqarish, topshiriq, baholash
Video va multimedia	YouTube EDU, Loom, Flipgrid	Vizual tushuntirish, flipped classroom
Interaktiv testlar	Kahoot!, Quizlet, Mentimeter	Bilimni mustahkamlash, tezkor baholash
Hamkorlik vositalari	Padlet, Jamboard, Miro	Guruh ishlari, aqliy hujum
Sun'iy intellekt	ChatGPT, Grammarly, DeepL	Yozma nutq, grammatika, tarjima
Podcast va audio	Spotify EDU, Audacity, Anchor	Tinglab tushunish ko'nikmasi

Jadvalda keltirilgan texnologiyalar o'qituvchilarga nafaqat mazmunni yetkazish, balki o'z pedagogik refleksiyalarini rivojlantirish imkonini beradi. Muhimi — texnologiyani maqsadga muvofiq tanlash va uni pedagogik jarayon bilan organik bog'lash zarur.

Raqamli krs modeli: Nazariy asoslar

Tpack modeli va raqamli integratsiya

Mishra va Koehler (2006) ning TPACK modeli uch komponentni birlashtiradi: mazmuniy bilim (CK), pedagogik bilim (PK) va texnologik bilim (TK). Bu modelga ko'ra, eng samarali o'qituvchi ushbu uch sohaning kesishmasida ishlaydi. Raqamli KRS aynan shu kesishmani mustahkamlash uchun mo'ljallangan.

Amaliyotda bu quyidagicha namoyon bo'ladi: o'qituvchi Kahoot! orqali grammatika mavzusini mustahkamlash mashg'ulotini loyihalaydi (TK + CK + PK = TPACK). Bu jarayon nafaqat texnik ko'nikma, balki chuqur pedagogik tafakkurni ham talab etadi.

Andragogik tamoyillar va o'z-o'zini boshqarish

Kattalar ta'limi nazariyasi (Knowles, 1980) asosida raqamli KRS quyidagi prinsiplarga qurilishi kerak:

• Muammoga yo'naltirilganlik: real dars muammolarini raqamli vositalar orqali hal etish.

• O'z-o'zini boshqarish: o'qituvchi o'z rivojlanish yo'lini mustaqil belgilaydi (PLN — Personal Learning Network).

• Tajribaga tayanish: oldingi pedagogik tajribani raqamli yangiliklar bilan boyitish.

• Ichki motivatsiya: kasbiy o'sishni tashqi majburiyat emas, shaxsiy ehtiyoj sifatida his etish.

Flipped professional development konsepsiyasi

"Teskari kasbiy rivojlanish" (Flipped PD) modelida o'qituvchilar nazariy materiallarni uyda video va podcast orqali o'rganib, yuzma-yuz uchrashuvlarda esa amaliy masalalarni muhokama qiladilar. Bu yondashuv KRS soatidan foydalanish samaradorligini 2–3 barobarga oshirishi tadqiqotlarda isbotlangan (Knight, 2012).

Kasbiy rivojlanish soatini tashkil etish: Amaliy model

Quyida raqamli KRS ni tashkil etishning bosqichma-bosqich modeli tavsiya etiladi:

1-BOSQICH	Diagnostika Google Forms yoki Mentimeter orqali o'qituvchilarning ehtiyojlarini aniqlash. So'rovnoma natijalari asosida shaxsiy rivojlanish rejasi (IDP — Individual Development Plan) tuziladi.
2-BOSQICH	Rejalash Miro yoki Padlet yordamida hamkorlikda KRS kalendarini ishlab chiqish. Har bir seans uchun aniq maqsad (SMART), resurslar va baholash mezonlari belgilanadi.
3-BOSQICH	O'rganish Loom video, podcast, yoki Google Classroom orqali nazariy materiallarni oldindan etkazish. Seans vaqtida Kahoot!, Quizlet Live yoki Jamboard bilan interaktiv amaliyot o'tkaziladi.
4-BOSQICH	Refleksiya Padlet yoki shaxsiy blog (Blogger, WordPress) da pedagogik refleksiya yoziladi. Grammarly yoki ChatGPT yordamida yozma refleksiya sifatini oshirish mumkin.
5-BOSQICH	Baholash Portfel yondashuvi: Google Sites yoki Seesaw platformasida KRS natijalari jamlanadi. Ko'rsatkichlar: ishtirok faolligi, portfolio sifati, dars samaradorligi dinamikasi.

Tadqiqot natijalari va muhokama

Tajriba-sinov tadqiqoti natijalari raqamli KRS modelining samaradorligini tasdiqladi. Tajriba guruhidagi 60 nafar o'qituvchilar nazorat guruhiga nisbatan quyidagi ko'rsatkichlarda ustunlikni namoyish etdi:

• Kasbiy motivatsiya (Likert shkalasi): 3.2 dan 4.6 ga oshdi (+43.75%).

• Texnologik-pedagogik kompetentsiya (TPACK testi): o'rtacha ball 58 dan 79 ga yetdi (+36.2%).

• O'quvchilar ingliz tili imtihon natijalari: tajriba guruhida o'rtacha 12% yuqori.

• O'qituvchilar darsga tayyorgarlik sifati (kuzatuv protokoli): sezilarli yaxshilanish qayd etildi.

So'rovnoma natijalari (n=120) shuni ko'rsatdiki, o'qituvchilarning 89% raqamli KRS formatini an'anaviy usuldan samarali deb topdi. Asosiy to'siq sifatida internet aloqasi sifati (47%), texnik savodxonlik (31%) va vaqt tanqisligi (22%) ko'rsatildi.

Ushbu natijalar Desimone (2009) va Kennedy (2016) tadqiqotlari bilan hamohang bo'lib, samarali kasbiy rivojlanish faol ishtirok, hamkorlik va refleksiyaga asoslanishi zarurligini tasdiqlaydi.

Muammolar va yechim yo'llari

Raqamli KRS ni joriy etishda bir qator qiyinchiliklar yuzaga kelishi mumkin. Quyida asosiy muammolar va ularning yechim yo'llari taqdim etiladi:

Muammo	Tavsiya etiladigan yechim
Texnik infratuzilma yetishmasligi	Oflayn rejimda ishlovchi ilovalar (Quizlet offline, Khan Academy) va mobil qurilmalardan foydalanish
Texnik ko'nikmalar past bo'lishi	Bosqichli o'qitish: avval oddiy (Kahoot!), keyin murakkab (LMS) vositalar joriy etiladi
Vaqt va motivatsiya tanqisligi	Mikro-learning formati (10–15 daqiqali seanlar), gamifikatsiya va raqamli badge tizimi qo'llash
Raqamli kontentning past sifati	Ekspert ko'rib chiquvidan o'tgan materiallar (British Council, TESOL) dan foydalanish

Xulosa va tavsiyalar

Mazkur tadqiqot shuni ko'rsatdiki, raqamli va interaktiv texnologiyalarni ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy rivojlanish soatiga integratsiya qilish pedagogik samaradorlikni sezilarli oshiradi. Bunda faqat texnologiyaning o'zi emas, balki uni pedagogik jihatdan to'g'ri qo'llash asosiy omil hisoblanadi.

Amaliy tavsiyalar quyidagicha:

• Maktab va universitetlarda raqamli KRS standartlarini ishlab chiqish va joriy etish.

• O'qituvchilarga texnologik vositalardan foydalanish bo'yicha muntazam malaka oshirish kurslarini tashkil etish.

• Xalqaro platformalar (Coursera, edX, FutureLearn) bilan hamkorlikni kengaytirish.

• O'qituvchilarga shaxsiy professional learning network (PLN) tuzish uchun sharoit yaratish.

• Kasbiy rivojlanish natijalarini raqamli portfel orqali baholash tizimini joriy etish.

Kelajakdagi tadqiqotlarda kengaytirilgan haqiqat (AR) va sun'iy intellekt asosidagi adaptiv o'qitish tizimlarining KRS ga ta'sirini o'rganish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Burns, M. (2011). Distance education for teacher training: Modes, models and methods. Education Development Center.

2. Darling-Hammond, L., Hyler, M. E., & Gardner, M. (2017). Effective teacher professional development. Learning Policy Institute.
3. Desimone, L. M. (2009). Improving impact studies of teachers' professional development. Educational Researcher, 38(3), 181–199.
4. Garet, M. S., Porter, A. C., Desimone, L., Birman, B. F., & Yoon, K. S. (2001). What makes professional development effective? American Educational Research Journal, 38(4), 915–945.
5. Kennedy, M. M. (2016). How does professional development improve teaching? Review of Educational Research, 86(4), 945–980.
6. Knight, J. (2012). High-impact instruction: A framework for great teaching. Corwin Press.
7. Knowles, M. (1980). The modern practice of adult education: From pedagogy to andragogy. Cambridge Adult Education.
8. Mishra, P., & Koehler, M. J. (2006). Technological pedagogical content knowledge: A framework for teacher knowledge. Teachers College Record, 108(6), 1017–1054.
9. Reimers, F. M., & Schleicher, A. (2020). A framework to guide an education response to the COVID-19 pandemic. OECD.
10. UNESCO. (2019). Teachers and technology: What teachers say about using technology in their classrooms. UNESCO Publishing.
11. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 11-noyabrdagi "Ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish" konsepsiyasi haqidagi Farmoni. Toshkent.
12. British Council. (2023). Professional development framework for English language teachers. British Council Publications.